

2009 рр. Саме вони у комплексі із згаданими джерелами та бібліографією дозволили А.Мойсею скористатися методом типологізації досліджуваних календарних звичаїв та обрядів. Автор книги провів дослідження у 295 населених пунктах Буковини, у тому числі 60 % румуномовних сіл всієї етнографічної зони.

Значний обсяг інформації дозволив автору провести картографування ряду етнографічних явищ, що, у свою чергу, відкрило можливість оцінити ступінь поширення обрядів, окреслити місця їх найбільшої концентрації, виявити ритуали локального, зонального масштабу, визначити відмінності та спільні елементи обрядових явищ.

Робота містить велику кількість ілюстративного матеріалу. Позитивним, як на нашу думку, в книзі є залучення текстів драматичних народних вистав, присвячених відзначенню свят різдвяно-новорічного циклу.

Рецензована монографія А.Мойсея може бути корисною для істориків, мовознавців, краєзнавців, етнологів, представників галузі культури і туризму, для широкого кола людей, які цікавляться минулим свого народу і своїх сусідів.

*Георгій Кожоляк
(Чернівці)*

Ботушанський В.М. Степан Смаль-Стоцький – видатний діяч Буковини (Штрихи до портрета). – Чернівці: Технодрук, 2010. – 68 с.

Мабуть, не знайдеться на Буковині інтелегента-гуманітарія, особливо літератора, історика, краєзнавця, взагалі шанувальника історичної минувшини краю, який би не знав, чи принаймні не чув про Степана Смаль-Стоцького – відомого вченого, громадського, культурного і політичного діяча, одного з лідерів українського національного відродження на Буковині у 80-х рр. ХІХ – на початку ХХ ст.

В умовах незалежності України про нього уже чимало написано з належним поцінуванням, бо за радянські десятиліття про нього можна було щось повідомити тільки у критичному плані. Тож таке надолужування у пошанівку відомого діяча цілком виправдане.

У цьому ряду праць про С.Смаль-Стоцького з приємністю називаємо й черговий, хай і скромний (68 стор.) науковий нарис проф. В.Ботушанського «Степан Смаль-Стоцький – видатний діяч Буковини (Штрихи до портрета)» (Чернівці, 2010). З огляду на значну чисельність праць про цього іменитого «галицького буковинця» автор у зверненні до читача вважає за можливе проілюструвати різні сфери його діяльності лише окремими виразними штрихами, які, можливо, рідше цитувалися.

Беручи до уваги, що С.Смаль-Стоцький був передусім педагогом, професором Чернівецького університету, науковцем, автором нарисів у розділі «На ниві педагогічній і науковій» після подачі коротких біографічних штрихів показав його діяльність як завідувача кафедри української мови і літератури. Йдеться про курси, які він майстерно читав, особливо про творчість Т.Г.Шевченка, про керівництво українським студентським семінаром. Згадано про вирішальну роль С.Смаль-Стоцького у запровадженні у школах Буковини і Галичини, де вивчалася українська мова, фонетичного правопису замість важкого, малозрозумілого «язычя», про видану ним разом з Т.Гартнером «Українську граматику».

Як учений-філолог, зазначає автор, С.Смаль-Стоцький був дійсним членом Наукового товариства ім. Т.Шевченка у Львові, навіть обирався керівником філологічної секції, підтримував зв'язки з багатьма тамтешніми науковцями, відомими діячами, зокрема з М.Грушевським, А.Шептицьким. А коли згодом, у 1918 р. при заснуванні Української академії наук у Києві постало питання про її фундаторів, зокрема у галузі українського мовознавства, то вибір випав на користь С.Смаль-Стоцького.

Автор зазначає, що хоч С.Смаль-Стоцький не був професійним істориком, але з великим зацікавленням ставився до минулого Буковини, вивчав його, результатом чого стало написання ним і видання у 1897 р. книги «Буковинська Русь» – першої ґрунтовної об'єктивної праці про українців Буковини як складової частини усієї української нації. Прилучення С. Смаль-Стоцького до історії Буковини послужило прийняттям його в члени і керівний склад «Історичного товариства», створеного 1902 р. в Чернівцях.

В.Ботушанський справедливо зазначає, що впродовж свого 30-річного перебування і праці на Буковині С.Смаль-Стоцький для широкого кола громадськості, а особливо для селянства, був відомим не стільки як університетський професор, а як громадський, суспільно-політичний діяч. Будучи щиро відданим справі українського національного відродження, піднесенню національної свідомості буковинських українців, він у 1886 р. вступив у перше українське просвітне товариство на Буковині «Руську бесіду», був у складі його керівництва, виступав за ширення просвіти серед українського населення з палкими промовами про роль знань, про необхідність самоусвідомлення себе українцями, про необхідність домагання своїх національних, громадянських, соціальних прав.

У 1887 р. він вступив у крайове педагогічне товариство «Руська школа», був у складі його керівного органу, виступав за поліпшення справи українського шкільництва. 1891 р. С.Смаль-Стоцького було обрано головою українського політичного товариства «Руська рада», яке обстоювало політичні права українців.

У спеціальному розділі «Депутат і співголова крайового парламенту» автор значну увагу приділив багатоаспектній діяльності С.Смаль-Стоцького у Буковинському крайовому сеймі (1892 – 1913 рр.) як депутата, а у 1904 – 1913 рр. і як заступника голови виконавчого комітету цього крайового парламенту. Серед численних питань, пропозицій, з приводу яких він виступав від імені виборців Садгірського виборчого округу, від імені селянства, були такі: заснування сільських кооперативних спілок і надання їм допомоги з боку держави; обмеження заокеанської еміграції шляхом розширення селянського землевладіння, будівництва промислових підприємств для створення робочих місць; перегляд і уточнення селянських «грунтових книг», щоб селяни могли отримувати іпотечний кредит; реформа виборчої системи при виборах до парламенту і крайового сейму у напрямку розширення виборчих прав для громадян з низьким майновим цензом; створення крайового банку для надання селянам дешевого кредиту; розширення мережі українських шкіл і поліпшення їх матеріальної бази та ін.

Автор слушно підкреслює, що С.Смаль-Стоцький, усвідомлюючи відповідальність перед виборцями, систематично звітував перед ними як на сільських, так і на крайових вічах (зборах), вислуховуючи численні їх скарги, прохання, пропозиції, відповідав на безліч питань. Наприклад: як полегшити придбання дров за нижчу ціну із лісів Православного релігійного фонду Буковини; коли будуть ліквідовані платні «рогатки» (шламбауми) при в'їзді в місто; чому такий високий земельний податок; чому справи у судах ведуться тільки німецькою мовою; чому зволікають з поділом Чернівецької учительської семінарії на українське, румунське і німецьке відділення; коли буде поділено Буковинську православну консисторію на українську і румунську дієцезії; як добитися, щоб поміщики більше платили найманим робітникам і т.д. І депутату доводилося відповідати, радити: добиватися зниження податку через уточнення прибутку з своєї землі; слати свої прохання, вимоги до крайового сейму, парламенту, до цесаря; не обирати від сіл депутатами сейму і парламенту місцевих поміщиків; пристосовуватися до ринкового господарства,

використовувати досягнення агротехніки і зооветеринарії і т. ін.

Оскільки С.Смаль-Стоцький був переконаним прибічником сільської кооперації, В.Ботушанський у розділі «На чолі кооперативного руху» навів деякі дані про діяльність створеного за ініціативою С.Смаль-Стоцького українського крайового кооперативного союзу сільських спілок «Селянська каса», а також його творіння – «Руської каси», про його участь в інших банківських, фінансових об'єднаннях.

У розділі «З владою намагався ладити» підкреслено, що С.Смаль-Стоцький завжди намагався діяти у злагоді з центральною владою, вважаючи, що шляхом обґрунтованих прохань поступово можна добитися від уряду більше, ніж шляхом радикальних, революційних вимог і дій.

«На партійно-політичному поприщі» – такий передостанній розділ, у якому автор стисло показав участь С.Смаль-Стоцького у діяльності українських політичних партій і об'єднань, успіхи і невдачі на цьому поприщі, зокрема йдеться про розкол у українському національно-демократичному таборі, складання ним повноважень депутата крайового сейму і заступника голови сейму.

У кінці нарису автор цілком вмотивовано наводить високу оцінку діяльності С.Смаль-Стоцького, дану в різний час політичними діячами та істориками, зокрема К.Левицьким, К.Костецьким, В.Доманицьким, А.Погодіним, С.Канюком, Д.Дорошенком, Н.Полонською-Василенко, В.Даниленком, О.Добржанським та ін. У підсумку автор переконливо стверджує, що в історії Буковини, та й України С.Смаль-Стоцький залишається як один із визначних вчених, громадських, культурних діячів, що своєю діяльністю сприяв піднесенню освіти, культури, національної свідомості буковинських українців і за це йому належна шана й вдячна пам'ять нащадків.

Ця порівняно невелика за обсягом публікація з користю може прислужитися учням старших класів, студентам, учителям, усім шанувальникам історичного минулого Буковини.

*Борис Білецький, Петро Брицький
(Чернівці)*